Europees Parlement
2024-2029

Commissie burgerlijke vrijheden, justitie en binnenlandse zaken

2025//2239(INI)

17.11.2025

ONTWERPVERSLAG

inzake het verslag 2025 van de Commissie over de rechtsstaat
(2025/2239(INI))

Commissie burgerlijke vrijheden, justitie en binnenlandse zaken

Rapporteur: Konstantinos Arvanitis

INHOUD

Blz.

ONTWERPRESOLUTIE VAN HET EUROPEES PARLEMENT 3

TOELICHTING 17

ONTWERPRESOLUTIE VAN HET EUROPEES PARLEMENT

inzake het verslag 2025 van de Commissie over de rechtsstaat
(2025/2239(INI))

Het Europees Parlement,

– gezien het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU), en met name artikel 2, artikel 3, lid 1, artikel 3, lid 3, tweede alinea, artikel 4, lid 3, en de artikelen 5, 6, 7, 11, 19 en 49,

– gezien het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU), en met name de artikelen die betrekking hebben op de eerbiediging, bescherming en bevordering van democratie, de rechtsstaat en grondrechten in de Unie, waaronder de artikelen 70, 258, 259, 260, 263, 265 en 267,

– gezien het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (hierna "het Handvest"),

– gezien de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJ-EU),

– gezien de mededeling van de Commissie van 8 juli 2025 getiteld "Verslag over de rechtsstaat 2025 – Situatie op het gebied van de rechtsstaat in de Europese Unie" (COM(2025)0900) en de bijlage daarbij met aanbevelingen voor de lidstaten,

– gezien Verordening (EU, Euratom) 2020/2092 van het Europees Parlement en de Raad van 16 december 2020 betreffende een algemeen conditionaliteitsregime ter bescherming van de Uniebegroting[1] (hierna "de verordening inzake conditionaliteit met betrekking tot de rechtsstaat"),

– gezien Verordening (EU) 2021/1060 van het Europees Parlement en de Raad van 24 juni 2021 houdende gemeenschappelijke bepalingen inzake het Europees Fonds voor regionale ontwikkeling, het Europees Sociaal Fonds Plus, het Cohesiefonds, het Fonds voor een rechtvaardige transitie en het Europees Fonds voor maritieme zaken, visserij en aquacultuur en de financiële regels voor die fondsen en voor het Fonds voor asiel, migratie en integratie, het Fonds voor interne veiligheid en het Instrument voor financiële steun voor grensbeheer en visumbeleid[2] (de "verordening gemeenschappelijke bepalingen"),

– gezien Verordening (EU, Euratom) 2024/2509 van het Europees Parlement en de Raad van 23 september 2024 tot vaststelling van de financiële regels van toepassing op de algemene begroting van de Unie[3] (hierna "het Financieel Reglement"), en met name artikel 6, lid 3,

[1] PB L 433 I van 22.12.2020, blz. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2020/2092/oj.
[2] PB L 231 van 30.6.2021, blz. 159, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2021/1060/oj.
[3] PB L, 2024/2509, 26.9.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/2509/oj.

– gezien Verordening (EU) 2021/692 van het Europees Parlement en de Raad van 28 april 2021 tot vaststelling van het programma “Burgers, gelijkheid, rechten en waarden” en tot intrekking van Verordening (EU) nr. 1381/2013 van het Europees Parlement en de Raad en Verordening (EU) nr. 390/2014 van de Raad[4],

– gezien het pakket voorstellen van de Commissie voor een meerjarig financieel kader 2028-2034,

– gezien de VN-instrumenten inzake de bescherming van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden, zoals de Universele Verklaring van de rechten van de mens, het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR), het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie (IVUR), het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (CEDAW) en het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (CRPD), de Verklaring inzake de rechten van tot nationale of etnische, religieuze en taalminderheden behorende personen, de aanbevelingen van het VN-Forum voor minderheidsvraagstukken en de aanbevelingen en verslagen van de universele periodieke doorlichting van de VN, evenals de jurisprudentie van de VN-verdragsorganen en de speciale procedures van de VN-Mensenrechtenraad,

– gezien het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (EVRM), het Europees Sociaal Handvest, de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en het Europees Comité voor sociale rechten, en de verdragen, aanbevelingen, resoluties, adviezen en verslagen van de Parlementaire Vergadering, het Comité van Ministers, de Commissaris voor de Mensenrechten, de Europese Commissie tegen Racisme en Onverdraagzaamheid, de Stuurgroep bestrijding van discriminatie, diversiteit en inclusie, de Commissie van Venetië en andere organen van de Raad van Europa,

– gezien het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld,

– gezien het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden en het Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden van de Raad van Europa,

– gezien het memorandum van overeenstemming tussen de Raad van Europa en de Europese Unie van 23 mei 2007 en de conclusies van de Raad van 17 december 2024 over de prioriteiten van de EU voor samenwerking met de Raad van Europa in de periode 2025-2026,

– gezien het voorstel van de Commissie van 20 december 2017 voor een besluit van de Raad betreffende de constatering van een duidelijk gevaar voor een ernstige schending, door de Republiek Polen, van de rechtsstaat, ingediend op grond van artikel 7, lid 1, VEU (COM(2017)0835),

[4] PB L 156 van 5.5.2021, blz. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2021/692/oj.

– gezien zijn resolutie van 25 oktober 2016 met aanbevelingen aan de Commissie betreffende de instelling van een EU-mechanisme voor democratie, de rechtsstaat en grondrechten[5],

– gezien zijn resolutie van 7 februari 2018 over de bescherming en non-discriminatie ten aanzien van minderheden in de EU-lidstaten[6],

– gezien zijn resolutie van 1 maart 2018 over het besluit van de Commissie om de procedure van artikel 7, lid 1, VEU in te leiden ten aanzien van de situatie in Polen[7],

– gezien zijn resolutie van 19 april 2018 over de noodzaak van invoering van een Europees waardeninstrument ter ondersteuning van maatschappelijke organisaties die in de Europese Unie op lokaal en nationaal niveau de fundamentele waarden uitdragen[8],

– gezien zijn resolutie van 12 september 2018 over het voorstel voor een besluit van de Raad houdende de constatering, overeenkomstig artikel 7, lid 1, van het Verdrag betreffende de Europese Unie, dat er een duidelijk gevaar bestaat voor een ernstige schending door Hongarije van de waarden waarop de Unie berust[9],

– gezien zijn resolutie van 13 november 2018 over minimumnormen voor minderheden in de EU[10],

– gezien zijn resolutie van 14 november 2018 over de noodzaak van een omvattend EU-mechanisme voor de bescherming van democratie, de rechtsstaat en grondrechten[11],

– gezien zijn resolutie van 7 oktober 2020 over de instelling van een EU-mechanisme voor democratie, de rechtsstaat en grondrechten[12],

– gezien zijn resolutie van 8 oktober 2020 over de rechtsstaat en de grondrechten in Bulgarije[13],

– gezien zijn resolutie van 13 november 2020 over de impact van de COVID-19-maatregelen op de democratie, de rechtsstaat en de grondrechten[14],

– gezien zijn resolutie van 17 december 2020 over het burgerinitiatief "Minority SafePack – one million signatures for diversity in Europe"[15],

[5] PB C 215 van 19.6.2018, blz. 162.
[6] PB C 463 van 21.12.2018, blz. 21.
[7] PB C 129 van 5.4.2019, blz. 13.
[8] PB C 390 van 18.11.2019, blz. 117.
[9] PB C 433 van 23.12.2019, blz. 66.
[10] PB C 363 van 28.10.2020, blz. 13.
[11] PB C 363 van 28.10.2020, blz. 45.
[12] PB C 395 van 29.9.2021, blz. 2.
[13] PB C 395 van 29.9.2021, blz. 63.
[14] PB C 415 van 13.10.2021, blz. 36.
[15] PB C 445 van 29.10.2021, blz. 70.

– gezien zijn resolutie van 10 juni 2021 over de situatie van de rechtsstaat in de Europese Unie en de toepassing van Verordening (EU, Euratom) 2020/2092 inzake conditionaliteit[16],

– gezien zijn resolutie van 24 juni 2021 over het verslag van de Commissie over de rechtsstaat 2020[17],

– gezien zijn resolutie van 8 juli 2021 over de opstelling van richtsnoeren voor de toepassing van het algemeen conditionaliteitsregime ter bescherming van de Uniebegroting[18],

– gezien zijn resolutie van 16 september 2021 met aanbevelingen aan de Commissie betreffende het aanmerken van gendergerelateerd geweld als een nieuwe vorm van criminaliteit als bedoeld in artikel 83, lid 1, VWEU[19],

– gezien zijn resolutie van 11 november 2021 over de versterking van de democratie en de vrijheid en pluriformiteit van de media in de EU: oneigenlijk gebruik van civielrechtelijke en strafrechtelijke procedures om journalisten, ngo's en het maatschappelijk middenveld het zwijgen op te leggen[20],

– gezien zijn resolutie van 15 december 2021 over de evaluatie van de preventiemaatregelen ter voorkoming van corruptie, onregelmatige uitgaven en het misbruik van EU- en nationale middelen bij noodfondsen en op crisisgerelateerde uitgaventerreinen[21],

– gezien zijn resolutie van 8 maart 2022 over de steeds beperktere ruimte voor het maatschappelijk middenveld in Europa[22],

– gezien zijn resolutie van 10 maart 2022 over de rechtsstaat en de gevolgen van het arrest van het HvJ-EU[23],

– gezien zijn resolutie van 11 maart 2021 over het uitroepen van de EU tot vrijheidszone voor LGBTIQ-personen[24],

– gezien zijn resolutie van 19 mei 2022 over het verslag van de Commissie over de rechtsstaat 2021[25],

– gezien zijn resolutie van 9 juni 2022 over de rechtsstaat en de potentiële goedkeuring van het Poolse nationaal herstel- en veerkrachtplan[26],

---

[16] PB C 67 van 8.2.2022, blz. 86.
[17] PB C 81 van 18.2.2022, blz. 27.
[18] PB C 99 van 1.3.2022, blz. 146.
[19] PB C 117 van 11.3.2022, blz. 88.
[20] PB C 205 van 20.5.2022, blz. 2.
[21] PB C 251 van 30.6.2022, blz. 48.
[22] PB C 347 van 9.9.2022, blz. 2.
[23] PB C 347 van 9.9.2022, blz. 168.
[24] PB C 474 van 24.11.2021, blz. 140.
[25] PB C 479 van 16.12.2022, blz. 18.
[26] PB C 493 van 27.12.2022, blz. 108.

– gezien zijn resolutie van 15 september 2022 over de situatie van de grondrechten in de Europese Unie in 2020 en 2021[27],

– gezien zijn resolutie van 15 september 2022 over het voorstel voor een besluit van de Raad houdende de constatering, overeenkomstig artikel 7, lid 1, van het Verdrag betreffende de Europese Unie, dat er een duidelijk gevaar bestaat voor een ernstige schending door Hongarije van de waarden waarop de Unie berust[28],

– gezien zijn resolutie van 20 oktober 2022 over de rechtsstaat in Malta, vijf jaar na de moord op Daphne Caruana Galizia[29],

– gezien zijn resolutie van 20 oktober 2022 over de toename van haatmisdrijven ten aanzien van lhbtiq+-personen in heel Europa in het licht van de recente homofobe moord in Slowakije[30],

– gezien zijn resolutie van 10 november 2022 over raciale gerechtigheid, non-discriminatie en antiracisme in de EU[31],

– gezien zijn resolutie van 24 november 2022 over de beoordeling van de inachtneming door Hongarije van de rechtsstatelijke voorwaarden in het kader van de verordening inzake conditionaliteit met betrekking tot de rechtsstaat, en de stand van zaken met betrekking tot het Hongaarse herstel- en veerkrachtplan[32],

– gezien zijn resolutie van 30 maart 2023 over het verslag over de rechtsstaat 2022 – Situatie op het gebied van de rechtsstaat in de Europese Unie[33],

– gezien zijn resolutie van 18 april 2023 over de institutionele betrekkingen tussen de EU en de Raad van Europa[34],

– gezien zijn resolutie van 7 februari 2024 over de rechtsstaat en mediavrijheid in Griekenland[35],

– gezien zijn resolutie van 28 februari 2024 over het verslag over het verslag van de Commissie over de rechtsstaat 2023[36],

– gezien zijn resolutie van 29 februari 2024 over de verdieping van de EU-integratie met het oog op toekomstige uitbreiding[37],

---

[27] PB C 125 van 5.4.2023, blz. 80.
[28] PB C 125 van 5.4.2023, blz. 463.
[29] PB C 149 van 28.4.2023, blz. 15.
[30] PB C 149 van 28.4.2023, blz. 22.
[31] PB C 161 van 5.5.2023, blz. 10.
[32] PB C 167 van 11.5.2023, blz. 74.
[33] PB C 341 van 27.9.2023, blz. 2.
[34] PB C, C/2023/442, 1.12.2023, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2023/442/oj.
[35] PB C, C/2024/6334, 7.11.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/6334/oj.
[36] PB C, C/2024/6743, 26.11.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/6743/oj.
[37] PB C, C/2024/6746, 26.11.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/6746/oj.

– gezien zijn resolutie van 1 juni 2023 over de inbreuken op de rechtsstaat en de grondrechten in Hongarije en de bevroren EU-gelden[38],

– gezien het verslag van zijn Enquêtecommissie om het gebruik van Pegasus en soortgelijke spyware voor surveillance te onderzoeken (PEGA) en zijn aanbeveling van 15 juni 2023 aan de Raad en de Commissie naar aanleiding van het onderzoek naar vermeende inbreuken op en gevallen van wanbeheer bij het toepassen van het Unierecht met betrekking tot het gebruik van Pegasus en soortgelijke spyware voor surveillance[39],

– gezien zijn resolutie van 11 juli 2023 over de kieswet, de onderzoekscommissie en de rechtsstaat in Polen[40],

– gezien zijn resolutie van 19 oktober 2023 over de rechtsstaat in Malta: zes jaar na de moord op Daphne Caruana Galizia, en de noodzaak om journalisten te beschermen[41],

– gezien de gezamenlijke mededeling van de Commissie en de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid van 6 december 2023 getiteld “Geen plaats voor haat: een verenigd Europa tegen haat” (JOIN(2023)0051),

– gezien zijn resolutie van 18 januari 2024 over de situatie van de grondrechten in de Europese Unie – jaarverslag 2022 en 2023[42],

– gezien zijn resolutie van 18 januari 2024 over uitbreiding van de lijst van EU-misdrijven tot haatzaaiende uitlatingen en haatmisdrijven[43],

– gezien zijn resolutie van 24 april 2024 over de lopende hoorzittingen in het kader van artikel 7, lid 1, VEU over Hongarije om de rechtsstaat te versterken en de budgettaire gevolgen daarvan[44],

– gezien de afronding van de procedure van artikel 7, lid 1, VEU met betrekking tot Polen, zoals aangekondigd door de Commissie op 29 mei 2024, naar aanleiding van de stappen die Polen heeft ondernomen om de naleving van de EU-normen inzake de rechtsstaat te herstellen,

– gezien resolutie 2262 (2019) van 24 januari 2019 van de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa over de bevordering van de rechten van personen die tot nationale minderheden behoren,

– gezien de speciale verslagen van de Europese Rekenkamer van 17 december 2024 over handhaving van EU-wetgeving (28/2024), van 22 februari 2024 over de rechtsstaat in de EU (03/2024) en van 10 januari 2022 over EU-steun voor de rechtsstaat in de westelijke Balkan (01/2022), gezien zijn analyse van 28 februari 2024 over verslaglegging door de Commissie over de rechtsstaat (02/2024), en gezien het speciaal verslag over

[38] PB C, C/2023/1223, 21.12.2023, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2023/1223/oj.
[39] PB C, C/2024/494, 23.1.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/494/oj.
[40] PB C, C/2024/3995, 17.7.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/3995/oj.
[41] PB C, C/2024/2656, 29.4.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/2656/oj.
[42] PB C, C/2024/5739, 17.10.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/5739/oj.
[43] PB C, C/2024/5733, 17.10.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/5733/oj.
[44] PB C, C/2025/3705, 17.9.2025, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/3705/oj.

transparantie van aan ngo's toegekende EU-financiering (11/2025) en de respectieve bijbehorende aanbevelingen,

– gezien de politieke beleidslijnen voor de volgende Europese Commissie 2024-2029, die op 18 juli 2024 door Ursula von der Leyen, toenmalig kandidaat voor het voorzitterschap van de Commissie, aan het Parlement zijn voorgelegd, de toespraak over de Staat van de Unie van de voorzitter van de Commissie van 10 september 2025 in het Europees Parlement, en de mededeling van de Commissie van 21 oktober 2025 getiteld "Werkprogramma van de Commissie voor 2026" (COM(2025)0870),

– gezien de Eurobarometer-enquêtes 2025 over corruptie, waaruit blijkt dat corruptie de EU-burgers en bedrijven in de EU nog altijd ernstige zorgen baart,

– gezien de feedbackverslagen, missieverslagen, schriftelijke vragen en antwoorden van zijn Groep voor toezicht op de democratie, de rechtsstaat en de grondrechten (DRFMG)[45],

– gezien de mededeling van de Commissie van 8 oktober 2025 getiteld "Een Unie van gelijkheid: strategie voor gelijkheid van lhbtiq'ers 2026-2030",

– gezien de mededeling van de Commissie van 4 november 2025 getiteld "Communication on EU enlargement policy" (COM(2025)0690) en de begeleidende werkdocumenten van de diensten van de Commissie (het uitbreidingspakket van 4 november 2025),

– gezien de gezamenlijke mededeling van de Commissie en de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid van 12 november 2025 getiteld "European Democracy Shield: Empowering Strong and Resilient Democracies", (JOIN(2025)0791) en de mededeling van de Commissie van 12 november 2025 getiteld "EU Strategy for Civil Society" (COM(2025)0790),

– gezien artikel 55 van zijn Reglement,

– gezien het advies van de Commissie juridische zaken en de Begrotingscommissie en het advies van de Subcommissie mensenrechten,

– gezien het verslag van de Commissie burgerlijke vrijheden, justitie en binnenlandse zaken (A10-0000/2025),

A. overwegende dat eerbied voor de menselijke waardigheid, vrijheid, democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en de eerbiediging van de mensenrechten, waaronder de rechten van personen die tot minderheden behoren, de waarden zijn waarop de EU berust, zoals neergelegd in artikel 2 VEU en zoals weerspiegeld in het Handvest en verankerd in internationale mensenrechtenverdragen; overwegende dat het Handvest deel uitmaakt van het primaire EU-recht; overwegende dat alle lidstaten deze waarden

[45] Zie voor alle monitoringactiviteiten van de DRFMG: voor de vorige zittingsperiode: https://www.europarl.europa.eu/committees/en/libe-democracy-rule-of-law-and-fundament/product-details/20190103CDT02662, en voor deze zittingsperiode: https://www.europarl.europa.eu/committees/en/working-group-democracy-rule-of-law-and-/product-details/20241205CDT13884.

gemeen hebben en dat deze waarden door de EU en door elke lidstaat afzonderlijk in alle interne en externe beleidsmaatregelen consequent moeten worden geëerbiedigd en actief moeten worden bevorderd; overwegende dat ondermijning van deze waarden een systemische bedreiging vormt voor de rechten en vrijheden van de personen die in de EU wonen;

B. overwegende dat de EU niet voorbij mag gaan aan de sociale en grondrechten waarop zij berust; overwegende dat de aanhoudende tekortkomingen op het gebied van de bescherming van economische en sociale rechten moeten worden beschouwd als een integraal aspect van de systemische bedreiging van de waarden van artikel 2 VEU;

C. overwegende dat de EU in 2025 in haar lidstaten is geconfronteerd met ernstige en complexe uitdagingen op het gebied van de bescherming van de rechtsstaat, de democratie en de grondrechten, die allemaal intrinsiek met elkaar zijn verbonden;

D. overwegende dat in het werkprogramma van de Commissie voor 2026 de noodzaak wordt benadrukt van een geïntegreerde jaarlijkse rechtsstaatcyclus met een gemeenschappelijke planning, duidelijke mijlpalen en een actieve bijdrage van alle EU-instellingen; overwegende dat eerbiediging van de rechtsstaat absoluut noodzakelijk blijft om alle EU-middelen veilig te stellen;

E. overwegende dat het jaarlijkse verslag over de rechtsstaat van de Commissie ook betrekking moet hebben op de instellingen, organen en instanties van de EU, zodat op transparante wijze kan worden nagegaan of zij de normen van de rechtsstaat naleven;

Rechtsstelsels

1. verzoekt de lidstaten de nodige maatregelen te treffen om te zorgen voor onafhankelijke rechtsstelsels en toegang tot kosteloze rechtsbijstand, zodat iedereen gelijke toegang tot de rechter heeft, en herhaalt dat er concrete maatregelen nodig zijn om de toegang te verbeteren, met name voor gemarginaliseerde en kwetsbare groepen;

2. verzoekt de lidstaten de hangende arresten van het HvJ-EU en het EHRM onverwijld uit te voeren en stelt voor om een monitoringeenheid op te richten om toezicht te houden op de uitvoering van de uitspraken van het HvJ-EU en het EHRM met betrekking tot democratie, de rechtsstaat en grondrechten in de lidstaten, en om de bevindingen van de monitoringeenheid volledig op te nemen in het jaarlijkse verslag over de rechtsstaat;

3. benadrukt het duidelijke verband tussen de achteruitgang van de rechtsstaat en ernstige schendingen van de grondrechten en de rechten van minderheden, waaronder het buitensporige gebruik van geweld door rechtshandhavers, het ontbreken van een eerlijke procesgang voor gedetineerden, politieke of institutionele aanzetting tot haat, onevenredige surveillancebevoegdheden en beperkende maatregelen tegen maatschappelijke organisaties; is stellig van mening dat de Commissie moet nagaan in hoeverre de lidstaten deze kwesties aanpakken teneinde te zorgen voor een toegankelijk, doeltreffend en onpartijdig rechtsstelsel;

4. verzoekt de Commissie de omstandigheden in gevangenissen aan te pakken als een rechtsstatelijk probleem, gezien de wijdverspreide overbevolking, gebrekkige

levensomstandigheden en stijgende zelfmoordcijfers, die de grondrechten van gedetineerden in alle penitentiaire stelsels van de lidstaten ondermijnen;

Kader voor corruptiebestrijding

5. herhaalt dat corruptie een ernstige bedreiging voor de democratie, de rechtsstaat en de gelijke behandeling van alle burgers vormt;

6. verzoekt de lidstaten, kandidaat-lidstaten en potentiële kandidaat-lidstaten, alsmede de instellingen, organen en instanties van de EU, de preventieve maatregelen tegen corruptie te versterken, met inbegrip van transparant beheer van EU-middelen, gedragscodes voor overheidsfunctionarissen, verplichte openbaarmaking van vermogen, regels inzake belangenconflicten, systemen voor vroegtijdige waarschuwing en beperkingen voor draaideurpraktijken;

7. verzoekt de lidstaten de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van, en toereikende middelen voor, tuchtraden, openbare ministeries, corruptiebestrijdingsinstanties en de rechterlijke macht te waarborgen;

8. wijst erop dat de rechtsstaat vereist dat overheidsfunctionarissen transparant en in het algemeen belang handelen, zonder machtsmisbruik of willekeurige besluitvorming; verzoekt de lidstaten een cultuur van integriteit te bevorderen middels regelmatige opleidingen inzake corruptiebestrijding voor overheidsfunctionarissen, rechtshandhavers en de rechterlijke macht, en door het maatschappelijk middenveld actief te betrekken bij het toezicht op het overheidsoptreden;

9. dringt er bij de lidstaten op aan te zorgen voor snelle, grondige en onpartijdige onderzoeken naar corruptiegevallen, met bijzondere prioriteit voor gevallen waarbij hoge overheidsfunctionarissen betrokken zijn, teneinde de rechtsstaat te waarborgen, het vertrouwen van het publiek te bewaren en ervoor te zorgen dat op alle bestuursniveaus verantwoording wordt afgelegd;

10. verzoekt de lidstaten klokkenluiders en journalisten die melding maken van corruptie of wanbeheer van EU-middelen te beschermen door te zorgen voor vertrouwelijke meldingskanalen, doeltreffende rechtsmiddelen tegen represailles en de bescherming van onderzoeksjournalistiek en de vrijheid van meningsuiting;

Bescherming van journalisten, en de pluriformiteit en vrijheid van de media

11. is stellig van mening dat de moord op onderzoeksjournalisten een directe aanval is op de rechtsstaat, omdat dit niet alleen het vermogen van burgers en instellingen ondermijnt om machthebbers ter verantwoording te roepen, maar ook een van de meest extreme vormen van censuur is, die een directe bedreiging vormt voor de vrijheid van meningsuiting en de werking van democratische instellingen;

12. veroordeelt ten zeerste de surveillance van journalisten, met name door middel van spyware; blijft ontsteld over de weigering van de Commissie om alle aanbevelingen van de parlementaire enquêtecommissie over het gebruik van Pegasus en soortgelijke spyware uit te voeren en beschouwt dit als nalatigheid;

13. blijft ernstig bezorgd over het feit dat media-eigendom, of dit nu publiek of particulier is, in veel lidstaten sterk geconcentreerd blijft, hetgeen een risico vormt voor de diversiteit van informatie en standpunten; verzoekt de lidstaten wetgevingskaders goed te keuren om horizontale concentratie te voorkomen, transparantie van eigendom en beheer te waarborgen en onafhankelijke toezichts- en nalevingsmechanismen te garanderen om de redactionele en journalistieke onafhankelijkheid en de rol van de media als publieke waakhond te beschermen;

14. verzoekt de lidstaten en kandidaat-lidstaten de bescherming van journalisten en andere mediaprofessionals in de EU te waarborgen overeenkomstig de aanbevelingen van de Commissie 2021/1534[46] en 2022/758[47];

15. verzoekt de lidstaten om de anti-SLAPP-richtlijn volledig uit te voeren[48];

16. verzoekt de Commissie te beoordelen of EU-sancties ter bestrijding van desinformatie voldoen aan de evenredigheidsvereiste van het EU-recht en aan artikel 11 van het Handvest; is stellig van mening dat het recht om te worden gehoord moet worden gewaarborgd voordat dergelijke maatregelen door de Raad worden toegepast, vooral wanneer de rechten van EU-burgers, met name journalisten, dreigen te worden ondermijnd;

Ruimte voor het maatschappelijk middenveld

17. benadrukt de cruciale functie die basis- en maatschappelijke organisaties, vakbonden, actiegroepen, mensenrechtenverdedigers en niet-gouvernementele organisaties (ngo's) hebben bij het bevorderen en bewaken van de democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en de grondrechten en bij het toezien op de verantwoordingsplicht voor het handelen van overheden of private actoren;

18. veroordeelt de ongekende en toegenomen aanval op de civiele ruimte in de EU, waarbij in verschillende lidstaten sprake is van aanzienlijke beperkingen van de ruimte voor het maatschappelijk middenveld en het recht op vreedzame vergadering; is stellig van mening dat de wereldwijde trend van democratische achteruitgang en uitholling van de rechtsstaat, evenals de securitisering van agenda's, de beperkingen voor het recht op vreedzame vergadering hebben verscherpt; dringt er bij de lidstaten op aan een veilig en klimaat te creëren waarin de vrijheid van vergadering is gewaarborgd;

19. verzoekt de lidstaten en de Commissie de juridische context voor het maatschappelijk middenveld te verbeteren door ervoor te zorgen dat als er maatregelen van kracht zijn

---

[46] Aanbeveling (EU) 2021/1534 van de Commissie van 16 september 2021 over het waarborgen van de bescherming, de veiligheid en de weerbaarheid van journalisten en andere mediaprofessionals in de Europese Unie (PB L 331 van 20.9.2021, blz. 8, ELI: http://data.europa.eu/eli/reco/2021/1534/oj).
[47] Aanbeveling (EU) 2022/758 van de Commissie van 27 april 2022 over de wijze waarop journalisten en mensenrechtenverdedigers die betrokken zijn bij publieke participatie kunnen worden beschermd tegen kennelijk ongegronde of onrechtmatige gerechtelijke procedures ("strategische rechtszaken tegen publieke participatie") (PB L 138 van 17.5.2022, blz. 30, ELI: http://data.europa.eu/eli/reco/2022/758/oj).
[48] Richtlijn (EU) 2024/1069 van het Europees Parlement en de Raad van 11 april 2024 betreffende bescherming van bij publieke participatie betrokken personen tegen kennelijk ongegronde vorderingen of misbruik van procesrecht ("strategische rechtszaken tegen publieke participatie") (PB L, 2024/1069, 16.4.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2024/1069/oj).

die een beperking vormen op het recht van verenigingen om middelen aan te trekken, te verwerven en aan te wenden, waaronder buitenlandse middelen, die maatregelen een van de legitieme doelstellingen van artikel 11, lid 2, van het EVRM nastreven;

20. is bezorgd over de toenemende juridische en financiële beperkingen, lastercampagnes en criminalisering van maatschappelijke organisaties en mensenrechtenverdedigers; wijst erop dat de rapportagevereisten voor ngo's niet verder mogen gaan dan wat strikt noodzakelijk is voor, en in verhouding staat tot, het specifieke doel dat men met die maatregelen voor ogen heeft;

21. verzoekt de lidstaten en de Commissie ervoor te zorgen dat voldoende financiële middelen worden toegewezen aan maatschappelijke organisaties en mensenrechtenverdedigers; verzoekt de lidstaten voor doeltreffende bescherming van mensenrechtenverdedigers te zorgen, waaronder mechanismen om snel te reageren op bedreigingen;

Grondrechten

22. is ingenomen met de strategie voor gelijkheid van lhbtiq'ers 2026-2030 en dringt er bij de Commissie op aan een voorstel in te dienen voor een bindend EU-verbod op bekeringspraktijken in alle lidstaten;

23. is ernstig bezorgd over de discriminerende maatregelen die in sommige lidstaten zijn ingevoerd onder het mom van de bestrijding van "lhbtiq-propaganda" en "genderideologie"; wijst erop dat de Commissie snel en daadkrachtig moet optreden wanneer lidstaten het EU-recht, met name het Handvest, overtreden;

24. verzoekt alle lidstaten de lhbtiq+-rechten te beschermen in overeenstemming met het EU-recht, het Handvest en de jurisprudentie van het HvJ-EU en het EHRM; herinnert eraan dat er in verschillende lidstaten nog steeds juridische belemmeringen bestaan voor de erkenning van homoseksuele partnerrelaties of grensoverschrijdend ouderschap, waarmee de beginselen van vrij verkeer en non-discriminatie worden geschonden;

25. is ernstig bezorgd over de toenemende mate van racisme en vreemdelingenhaat in de EU; veroordeelt haatmisdrijven en haatzaaiende uitlatingen die zijn ingegeven door racisme, vreemdelingenhaat of religieuze onverdraagzaamheid, of vooroordelen jegens de handicap, seksuele gerichtheid, genderidentiteit of minderheidsstatus van personen; verzoekt de Commissie en de lidstaten doeltreffende maatregelen vast te stellen en uit te voeren om alle vormen van racisme te bestrijden, waarbij het maatschappelijk middenveld volledig wordt betrokken en waaraan relevante belanghebbenden, zoals het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten, een bijdrage leveren;

26. veroordeelt het feit dat sommige lidstaten wetten, beleid en praktijken hebben vastgesteld die de effectieve bescherming van de grondrechten van vluchtelingen, asielzoekers en migranten op het land en op zee ondermijnen; verzoekt de Commissie en de lidstaten de grondrechten van migranten, asielzoekers en vluchtelingen, alsook het beginsel van gedeelde verantwoordelijkheid, centraal te stellen in hun migratie- en asielbeleid, om ervoor te zorgen dat het recht van mensen op asiel en internationale bescherming wordt nageleefd;

27. is verheugd over het besluit van de Commissie om haar voorstel voor een richtlijn inzake gelijke behandeling[49] door te zetten en dringt er bij de Raad op aan dit voorstel onverwijld af te ronden en goed te keuren;

28. verzoekt de Commissie en de lidstaten doeltreffend op te treden tegen gendergerelateerd geweld, dat moet worden toegevoegd aan de lijst van EU-misdrijven, en roept op tot een wetgevingsvoorstel van de EU inzake de bestrijding van verkrachting, gedefinieerd als het ontbreken van instemming;

29. herhaalt zijn oproep om toegang tot veilige, legale abortus in het Handvest te verankeren;

De rechtsstaat en de EU-begroting

30. is ernstig bezorgd over schendingen van de grondrechten die mogelijk worden gemaakt door of verband houden met het gebruik van EU-middelen in sommige lidstaten, met name op het gebied van segregatie in huisvesting en onderwijs, opvangvoorzieningen voor asielzoekers, opname van personen met een handicap en kinderen in instituten, en bepaalde stadsvernieuwingsinitiatieven; verzoekt de Commissie in haar jaarlijks verslag over de rechtsstaat aanbevelingen op te nemen om deze schendingen aan te pakken; stelt voor een specifiek deel van de EU-middelen toe te wijzen aan onafhankelijk toezicht op door de EU gefinancierde acties, met inbegrip van beoordelingen van de gevolgen daarvan voor de wettelijke en grondrechten, alsmede voor juridisch onderzoek, strategische procesvoering en onafhankelijke evaluatie van mogelijke schendingen, waarbij maatschappelijke organisaties nauw worden betrokken;

31. benadrukt dat de maatregelen die nodig zijn voor de vrijgave van EU-financiering, zoals vastgesteld door middel van de relevante besluiten uit hoofde van de verordening gemeenschappelijke bepalingen, de verordening tot instelling van de herstel- en veerkrachtfaciliteit[50] en de verordening inzake conditionaliteit met betrekking tot de rechtsstaat, op coherente wijze als één integraal pakket moeten worden beoordeeld en dat er geen betalingen mogen worden verricht zolang er tekortkomingen bestaan; meent dat de Commissie in het kader van de verordening inzake conditionaliteit met betrekking tot de rechtsstaat verdere maatregelen moet nemen met betrekking tot andere schendingen van de rechtsstaat, zoals schendingen die verband houden met de rechterlijke macht;

32. is verheugd over de suggestie in het voorstel van de Commissie voor het meerjarig financieel kader 2028-2034 om bijna de helft van de middelen afhankelijk te maken van de naleving van de rechtsstaat en het Handvest voordat ze worden goedgekeurd;

De rechtsstaat en de dimensie van de eengemaakte markt

33. erkent dat er in het verslag over de rechtsstaat een dimensie van de eengemaakte markt is opgenomen om rechtsstatelijke kwesties aan te pakken die van invloed zijn op het

[49] Voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid (COM(2008)0426).
[50] Verordening (EU) 2021/241 van het Europees Parlement en de Raad van 12 februari 2021 tot instelling van de herstel- en veerkrachtfaciliteit (PB L 57 van 18.2.2021, blz. 17, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2021/241/oj).

algemene economische klimaat, ondernemingen en werknemers, teneinde ervoor te zorgen dat rechten worden verdedigd, corruptie wordt bestraft en contracten worden gehandhaafd; wijst erop dat een goed functionerend rechtsstelsel, een sterk kader voor corruptiebestrijding, pluriformiteit van de media en adequate checks-and-balances stuk voor stuk economische gevolgen hebben en van invloed zijn op de soepele werking van de eengemaakte markt; stelt voor dat de Commissie bij haar beoordeling nog intensiever samenwerkt met belanghebbenden en maatschappelijke organisaties, waaronder vakbonden;

34. meent dat de integratie van de dimensie van de eengemaakte markt een aanvulling moet vormen op fundamentele aspecten zoals de ruimte voor het maatschappelijk middenveld, de eerbiediging van de grondrechten en de vrijheid van de media – die in het verslag als essentiële pijlers moeten worden erkend – in plaats van deze te overschaduwen;

De rechtsstaat vormt de kern van het uitbreidingsproces en het externe optreden van de EU

35. herhaalt dat de waarden die zijn verankerd in artikel 2 VEU niet alleen door de huidige lidstaten moeten worden geëerbiedigd, maar ook door toekomstige EU-lidstaten tijdens het toetredingsproces; pleit voor een zorgvuldige evaluatie van de rechtsstaat in alle landen die zich in een toetredingsproces bevinden; spoort de Commissie ertoe aan de toetredingslanden concrete aanbevelingen inzake de situatie van de rechtsstaat te doen en de afstemming op het uitbreidingsverslag te waarborgen;

Verbetering van het rapportageproces van de Commissie

36. verzoekt de Commissie transparanter te zijn over de criteria die zij tijdens het rapportageproces hanteert om informatie van het maatschappelijk middenveld, internationale instanties, nationale autoriteiten en andere belanghebbenden te selecteren; merkt op dat het raadplegingsproces kan worden versterkt door te zorgen voor een passende follow-up met actoren uit het maatschappelijk middenveld over de door hen geleverde input, en dringt erop aan dat het rapportageproces empirisch onderbouwd, transparant en onpartijdig moet zijn;

37. benadrukt dat de Groep voor toezicht op de democratie, de rechtsstaat en de grondrechten (DRFMG) van de Commissie burgerlijke vrijheden, justitie en binnenlandse zaken van het Parlement de afgelopen jaren verschillende ad-hocdelegaties naar een aantal lidstaten heeft gestuurd en dat de situatie van de rechtsstaat, de democratie en de grondrechten ernstiger tekortschiet dan in de verslagen van de Commissie wordt aangegeven; meent dat terdege rekening moet worden gehouden met het toezicht door de DRFMG in het kader van de raadplegingsprocedure en bij het opstellen van het verslag;

38. herhaalt dat een onafhankelijk controleorgaan, bestaande uit onafhankelijke juridische, academische en mensenrechtendeskundigen, betrokken moet worden bij het opstellen van het verslag; verzoekt de Commissie de samenwerking met EU- en internationale instanties te versterken;

39. meent dat de Commissie duidelijker moet zijn bij het vaststellen en verwoorden van het traject dat elke lidstaat volgt, met inbegrip van vroegtijdige waarschuwingssignalen en

de vaststelling van ernstige en systemische problemen, en wijst erop dat de Commissie moet zorgen voor samenhang tussen de vastgestelde problemen en de aanbevelingen die worden gedaan;

40. verzoekt de Commissie aanbevelingen te doen die meer operationeel zijn, waarbij aanbevelingen die betrekking hebben op ernstige en systemische problemen apart worden vermeld, en met concrete maatregelen, tijdschema's en benchmarks voor de uitvoering ervan door de lidstaten;

41. verzoekt de Commissie het follow-upmechanisme voor niet-uitgevoerde aanbevelingen te versterken door dit directer te koppelen aan bestaande handhavingsinstrumenten, waaronder inbreukprocedures en begrotingsconditionaliteit;

Horizontale aanbevelingen

42. is van oordeel dat de interinstitutionele dialoog en de samenwerking met betrekking tot de rechtsstaat op EU-niveau moeten worden versterkt; betreurt het dat de Commissie en de Raad tot dusver afwijzend hebben gereageerd op het aanbod van het Parlement om een interinstitutioneel akkoord over de democratie, de rechtsstaat en de grondrechten te sluiten; bevestigt opnieuw zijn bereidheid om de besprekingen over dit akkoord te hervatten;

43. herhaalt zijn verzoek aan de Commissie om het verslag uit te breiden tot alle aspecten van artikel 2 VEU en bredere indicatoren op te nemen, zoals onafhankelijkheid van de media, de rol van het maatschappelijk middenveld, grondrechten, academische en artistieke vrijheid, gendergelijkheid, de bescherming van minderheden en kwetsbare groepen, eerbiediging van het internationaal recht, vrije en eerlijke verkiezingen en de werking van democratische instellingen;

44. is stellig van mening dat de EU-instellingen hun verplichtingen met betrekking tot de rechtsstaat moeten nakomen en benadrukt dat de beoordeling van de naleving door de EU-instellingen van de waarden die zijn verankerd in artikel 2 VEU, met inbegrip van de interne consistentie van de Unie bij de handhaving van deze waarden in haar beleid en externe optreden, van essentieel belang is teneinde de geloofwaardigheid en legitimiteit van de EU te waarborgen;

45. verzoekt de Raad zijn dialoog over de rechtsstaat transparanter, interactiever en resultaatgerichter te maken, onder meer door gedetailleerde conclusies uit te brengen en feedback te geven over de bevindingen van de Commissie en het Parlement; betreurt het onvermogen van de Raad om wezenlijke vooruitgang te boeken in de lopende procedure op grond van artikel 7, lid 1, VEU en is van mening dat elke verdere vertraging van het optreden van de Raad zou neerkomen op een schending van het beginsel van de rechtsstaat door de Raad zelf;

46. verzoekt zijn Voorzitter deze resolutie te doen toekomen aan de Raad en de Commissie.

TOELICHTING

Als rapporteur van het initiatiefverslag over het verslag van de Commissie over de rechtsstaat 2025 heb ik getracht tegemoet te komen aan de politieke prioriteit die de meerderheid van de fracties in de commissie LIBE heeft uitgesproken, alsmede aan het verzoek van de Commissie om ons jaarlijkse verslag eerder uit te brengen dan in voorgaande jaren. Door de ingekorte planning was het een uitdaging om een evenwicht te vinden tussen een grondige analyse en de beperkingen van een versnel opstelproces.

Gezien deze beperkingen heb ik ervoor gekozen om me te concentreren op de algemene oproepen in elk hoofdstuk en de belangrijkste gebieden waarop de rapportage van de Commissie verder kan worden versterkt.

Ik heb bewust geen specifieke lidstaten genoemd. Dit is een belangrijke concessie van mijn kant, omdat de Fractie The Left er altijd voor heeft gepleit om landen expliciet te noemen in verslagen en moties van het Europees Parlement wanneer er sprake is van schendingen van de rechtsstaat, de democratie of de grondrechten. Wij zijn stellig van mening dat het essentieel is om concrete voorbeelden te geven om ervoor te zorgen dat verantwoording wordt afgelegd en om aan te tonen dat alle lidstaten aan dezelfde normen worden gehouden, zonder vooroordelen of aanzien van hun positie binnen de Unie. De toenemende invloed van de nationale politiek in het huidige Parlement maakt het echter uiterst moeilijk om tot een objectief en onpartijdig akkoord tussen fracties te komen als specifieke lidstaten zouden worden genoemd. Om ervoor te zorgen dat het verslag zo consensueel en inclusief mogelijk blijft, en het draagvlak zo breed mogelijk, heb ik derhalve besloten om bij deze gelegenheid geen specifieke lidstaten te noemen.

Mijn belangrijkste prioriteit was de nakoming van reeds lang bestaande toezeggingen van het Europees Parlement, waaronder de bevestiging van het intrinsieke verband tussen de rechtsstaat en de grondrechten, en de betrokkenheid van een netwerk van onafhankelijke deskundigen bij het rapportageproces van de Commissie. Een dergelijke aanpak is essentieel om de beoordeling te depolitiseren, te voorkomen dat kritieke problemen over het hoofd worden gezien en ervoor te zorgen dat nieuwe trends duidelijk en consistent worden verwoord.

Andere prioriteiten zijn de bescherming van journalisten en maatschappelijke organisaties; de aanpak van schendingen van de grondrechten die mogelijk worden gemaakt door of verband houden met het gebruik – of misbruik – van EU-middelen in sommige lidstaten; en een grondig, onpartijdig en tijdig onderzoek van corruptiezaken, met bijzondere prioriteit voor zaken waarbij hoge overheidsfunctionarissen betrokken zijn, als middel om de rechtsstaat en het vertrouwen van het publiek in de democratische instellingen te waarborgen. Ten slotte moeten de EU-instellingen hun verplichtingen met betrekking tot de rechtsstaat zelf volledig

nakomen. Met het oog op de geloofwaardigheid en legitimiteit van de EU, is het van essentieel belang te beoordelen of zij de waarden naleven die zijn verankerd in artikel 2 VEU, met inbegrip van de interne samenhang van de Unie bij het uitdragen van deze waarden in haar beleid en externe optreden.

In dat opzicht is het ook van essentieel belang om de rol van economische en sociale rechten binnen het kader van de rechtsstaat van de Unie te versterken. Een geloofwaardige beoordeling van de situatie van de rechtsstaat kan niet voorbijgaan aan de ingrijpende gevolgen die onzekerheid omtrent huisvesting, ongelijke toegang tot essentiële diensten en toenemende sociale ongelijkheid hebben voor het vermogen van mensen om hun grondrechten uit te oefenen. Wanneer mensen zich geen passende woning kunnen veroorloven, in precaire omstandigheden leven of te maken hebben met systemische belemmeringen voor sociale bescherming, wordt hun gelijke behandeling voor de wet eerder theoretisch dan reëel. Derhalve moeten de structurele sociaal-economische omstandigheden die de democratische participatie verzwakken en het vertrouwen in overheidsinstellingen ondermijnen op een holistische, mensgerichte manier worden aangepakt.

Ik maak me ook grote zorgen over de normalisering van racistische narratieven in het openbare debat, ook door politici en overheidsdiensten. Dergelijke retoriek ondermijnt de gelijkheid voor de wet, wakkert discriminatie en vijandigheid tegen gemeenschappen aan en creëert omstandigheden waarin mensen hun grondrechten niet zonder angst of intimidatie kunnen uitoefenen. De aanpak van racisme en discriminerende narratieven moet derhalve een integraal onderdeel vormen van de rechtsstaatagenda van de Unie.

Uiteindelijk moet het doel van alle EU-instellingen zijn om een beoordeling van de situatie van de rechtsstaat in de hele EU te geven die objectief en geloofwaardig is, en los staat van partijpolitieke invloeden. Ik maak me grote zorgen over het toenemende risico dat de rechtsstaat in verschillende lidstaten achteruitgaat, met name in de context van de opkomst van extreemrechtse narratieven en de toenemende securitisering van het overheidsbeleid. Juist nu is het essentieel dat onze beoordelingen gebaseerd blijven op solide bewijs, wetgeving en grondrechten, in plaats van gevormd te worden door politieke welgevalligheid. Alleen door onafhankelijk, grondig en niet gepolitiseerd te werk te gaan, kunnen we de geloofwaardigheid en legitimiteit van het kader voor de rechtsstaat van de Unie waarborgen.

Ik ben van plan amendementen in te dienen met overwegingen waarin de algemene trends in de lidstaten worden geanalyseerd. Deze overwegingen vormen een aanvulling op het operationele deel van het verslag en zijn bedoeld om patronen, nieuwe risico’s en systemische uitdagingen in kaart te brengen teneinde de analytische basis voor onze aanbevelingen te versterken.

Deze aanpak is bedoeld om tijdige politieke betrokkenheid te combineren met concrete voorstellen om de doeltreffendheid, transparantie en impact van de verslaglegging van de Commissie te verbeteren en zo bij te dragen tot een robuuster en coherenter kader voor de rechtsstaat binnen de Europese Unie.